

ПОЛОЖАЈ УКРАЈИНСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ У ОКВИРУ РУСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ: КАНОНСКО-ПРАВНИ АСПЕКТИ

Срђан Томашевић*
Православни
богословски факултет,
Универзитет у Београду

Апстракт: У овом раду разматра се стању Украјинске Православне Цркве у оквиру Руске Православне Цркве. Анализом најважнијих канонско – правних докумената који се тичу Украјинске Православне Цркве, настоји се објаснити положај ове помесне Цркве у оквиру Руске Православне Цркве. Такође, у раду се излаже објашњење појма широка аутономија Украјинске Православне Цркве, као и појмова независности, самосталности и самоуправности помесне Цркве. На крају рада даје се ујоредна анализа стања Украјинске Православне Цркве и осталих помесних Цркава које се налазе у саставу Руске Православне Цркве. Циљ рада је да предочи и објасни особен стању Украјинске Православне Цркве који она поседује, али и њену изузетну важност за Руску Православну Цркву.

Кључне речи: Украјинска Православна Црква, независност, самосталност, самоуправност, широка аутономија.

Увод

Руска Православна Црква је највећа у породици православних Цркава, с обзиром на територију над којом се простире њена јурисдикција и бројност православних хришћана који јој припадају. У њеном саставу налази се више помесних Цркава различитог статуса, које су формиране ради практичног уређења и делатности Руске

* srdjanbf@gmail.com.

Православне Цркве, као и очувања њеног јединства и саборности. Иако на први поглед наведена тврдња о усложњавању канонско-правног уређења Руске Православне Цркве, с једне стране, али и о очувању јединства, с друге стране, делује контрадикторно, кроз историју се ипак показало да је управо поменути модел организовања који је Руска Православна Црква спровела у дело руковођена Духом Светим, био најпримеренији за очување њеног јединства, упркос тешким историјским околностима у којима се она налазила. Једна од помесних православних Цркава која се налази у оквиру Руске Православне Цркве је и Украјинска Православна Црква. Њена важност за Руску Православну Цркву је немерљива, о чему сведочи и стална борба Руске Православне Цркве да сачува Украјинску Православну Цркву под својим окриљем. Колевка руске побожности и полазишна основа за покрштавање Руса била је Кијевска Русија још у X веку, где је формирана и Кијевска митрополија као прва руска црквено–административна јединица. Историјске друштвено–политичке околности биле су попут данашњих, јер се Кијевска Русија митрополија често налазила на мети разних освајача, како политичких, тако и духовних. Да би сачувала у свом саставу Украјинску Православну Цркву, Руска Православна Црква је њој доделила особити статус дефинисан Уставом Руске Православне Цркве. Из тог најважнијег канонско–правног документа који се бави уређењем (организацијом) живота једне Цркве, проистекао је и Устав Украјинске Православне Цркве. У овом раду, статус Украјинске Православне Цркве у оквиру Руске Православне Цркве биће анализиран на основу Устава Украјинске Православне Цркве, Устава Руске Православне Цркве, али и других докумената који дефинишу статус Украјинске Православне Цркве у оквиру Руске Православне Цркве.

Ради лакше анализе и сагледавања статуса Украјинске Православне Цркве, рад је подељен на неколико одељака од којих је сваки посвећен битним документима који одређују статус Украјинске Православне Цркве. На крају рада спроведена је упоредна анализа положаја помесних православних Цркава које улазе у састав Руске Православне Цркве у светлу статуса Украјинске Православне Цркве. Та анализа је извршена како би истовремено било указано не само на посебан статус (виши од обичне аутономије, а нижи од аутокефалије), већ и на важност Украјинске Православне Цркве.

1. Појмови независности и самосталности УПЦ у оквиру РПЦ према важећим Уставима РПЦ и УПЦ, као и према осталим документима РПЦ који дефинишу статус УПЦ

Положај Украјинске Православне Цркве¹ у оквиру Руске Православне Цркве² је својеобразан, па је стога и дефинисан кроз више званичних докумената РПЦ. Епископ белгородски Силвестер у својој упоредној анализи статуса УПЦ и такозване Православне цркве Украјине³ означава важне документе који канонски–правно дефинишу статус УПЦ, указују на њену везу са РПЦ и истичу легитимитет УПЦ у читавом православном свету.⁴

¹ У даљем тексту овог рада користиће се следећа скраћеница за назив Украјинске Православне Цркве Московског патријархата: УПЦ. Предстојатељ ове помесне Цркве је Митрополит кијевски и све Украјине г. Онуфрије (Березовски). УПЦ, чији је предстојатељ Митрополит Онуфрије, једина је канонски призната (од стране већине помесних православних Цркава) православна Црква на просторима Украјине.

² У даљем тексту овога рада користиће се следећа скраћеница за назив Руске Православне Цркве: РПЦ.

³ Званична скраћеница за такозвану Православну Цркву Украјине је ПЦУ. Реч је о новој црквеној структури на просторима Украјине која је формирана из расколничких верских група такозване Украјинске Православне Цркве Кијевског патријархата (УПЦ КП) и такозване Украјинске Аутокефалне Православне Цркве (УАПЦ). Формирању те нове црквене структуре, која није једногласно призната од стране православног света, допринело је политичко ангажовање бившег председника Републике Украјине Петра Порошенка и његова сарадња са Цариградском патријаршијом од које је ПЦУ и добила наводну аутокефалију. Касније се део ПЦУ који је предводио бивши Митрополит кијевски и све Украјине Филарет (Денисенко) издвојио из ПЦУ, тако да је унутар саме ПЦУ, убрзо након њеног формирања, дошло до цепања.

⁴ Силвестер (Стојчев), Епископ белгородски, „Уставные документы Украинской Православной Церкви и ПЦУ: сравнительный анализ“, Русская Православная Церковь: официальный сайт Московского Патриархата, посећено 25. децембра 2020, <http://www.patriarchia.ru/db/text/5713133.html>. У наведеном тексту викарни Епископ кијевске епархије и ректор Кијевске духовне академије и семинарије, Епископ белгородски Силвестер (Стојчев), врши упоредну анализу канонско–правних докумената који регулишу статус УПЦ и ПЦУ. У тој анализи, Епископ Силвестер је настојао да укаже на канонску исправност докумената који дефинишу статус УПЦ у оквиру РПЦ, за разлику од докумената којим располаже ПЦУ и који нису канонски утемељени. Том анализом, Епископ Силвестер је заправо желео да скрене пажњу на неканонске поступке Цариградске патријаршије која је давањем Томоса о аутокефалији ПЦУ зашла дубоко у јурисдикцију РПЦ и још више погоршала своје односе са РПЦ, а који нису сјајни још од средине XV века, односно 1448. године када је дошло до сједињења Кијевске и Московске митрополије. Односи на релацији Москва — Цариград додатно су били погоршани и током двадесетих година XX века, када је Патријарх цариградски Григорије VII издао декрет о признавању Синода који су образовали припадници обновљеничког раскола (обновљенци). О томе видети опширније у: Михаилъ Бориславичъ Данилушкинъ, сост., *Исторія Русской Православной Церкви*.

Документа која наводи Епископ Силвестер, а која ће се користити у раду, су:

- Одлука о УПЦ коју је донео Архијерејски Сабор РПЦ 27. октобра 1990. године;
- Грамата Патријарха московског и све Русије Алексеја II (Ридигера) потписана 27. октобра 1990. године и упућена тадашњем Митрополиту кијевском и све Украјине Филарету (Денисенку);
- Устав УПЦ;
- X глава Устава РПЦ која је посвећена УПЦ и њеном статусу у оквиру РПЦ.

Горе наведени документи, који су изузетно важни за дефинисање статуса УПЦ, биће подробније разматрани у наставку текста.

1.1. Одлука Архијерејског Сабора РПЦ о УПЦ донета 27. октобра 1990.

На ванредном заседању Архијерејског Сабора РПЦ, одржаном 25–27. октобра 1990. године, а који је сазван ради решавања статуса УПЦ, донета је одлука⁵ којом се уређује положај УПЦ унутар РПЦ. Одлука се састоји из девет тачака. Прва тачка дефинише особен статус који има УПЦ у оквиру РПЦ, а то је *независности* и *самосталности* у управљању. Такав статус нема ни једна друга помесна Црква која потпада под јурисдикцију РПЦ.⁶ Шта, заправо, подразумевају појмови независност и самосталност у погледу управљања УПЦ?

На основу тачке 3. споменуте Одлуке Архијерејског Сабора РПЦ сазнајемо да предстојатеља УПЦ бира њен епископат, а да његов избор само потврђује Патријарх московски и све Русије.⁷ Дакле, Патријарх московски нема канонско–правних могућности да оповргне вољу архијереја УПЦ који сами бирају свог предстојатеља. Кроз чин благосиљања (потврђивања) новог предстојатеља УПЦ од стране московског патријарха пројављује се веза УПЦ са РПЦ, благодаречи којој

Ошъ восстановленія Патріаршества до нашихъ дней. Томъ 1: іоды 1917–1970 (Санктъ-Петербургъ: Воскресение, 1997), 195.

⁵ „Определение об Украинской Православной Церкви“, Русская Православная Церковь — Архив официального сайта Московского Патриархата 1997–2009, посећено 25. децембра 2020, <https://mospat.ru/archive/page/sobors/1990-2/538.html>.

⁶ У другом делу текста биће изложена упоредна анализа статуса Самоуправних Цркава РПЦ, Аутономних Цркава РПЦ и УПЦ према важећем Уставу РПЦ.

⁷ „Определение об Украинской Православной Церкви“, Тачка 3.

УПЦ остварује јединство са свим помесним православним Црквама.⁸ Избор предстојатеља једне Цркве који самостално врши епископат те Цркве јесте својство које имају аутокефалне Цркве, а овде видимо да тим правом располаже и УПЦ која *de jure* нема аутокефалију, попут рецимо наше Српске Православне Цркве. На основу тачке 7. Одлуке Архијерејског Сабора РПЦ која гласи: „Синод Украјинске Православне Цркве бира и поставља управљајуће (*управляющих*) и викарне архијереје, формира и укида епархије у областима Украјине“,⁹ такође је могуће препознати самосталност и независност у управљању УПЦ.

Дакле, независност и самосталност УПЦ у погледу њеног управљања огледају се у:

- самосталном избору предстојатеља УПЦ од стране епископата УПЦ;
- бирању архијереја од стране Синода УПЦ за епархије УПЦ;
- административном уређивању УПЦ (формирање и укидање епархија на територији УПЦ).

Сходно наведеном, очигледно је да је РПЦ нашла успешан модел статуса за УПЦ, уз помоћ којег је сачувала под својим окриљем изузетно значајну Кијевску митрополију.

Узевши у обзир горе наведене чињенице које описују статус УПЦ (који *de facto* није нижи од аутокефалности), поставља се питање: чему толике тежње неких, сада већ бивших, архијереја РПЦ који су деловали на просторима Републике Украјине, за формалном аутокефалношћу? Један, а можда и једини, разлог би могло бити властољубље, и то како тадашњих црквених великодостојника РПЦ који су деловали на просторима Републике Украјине, тако и украјинских политичара који су тежили за потпуном државном самосталношћу и прекидањем свих, па и духовних веза са Москвом.¹⁰ Ако се ишта може научити из историје

⁸ Стойчев, „Уставные документы Украинской Православной Церкви и ПЦУ“.

⁹ „Определение об Украинской Православной Церкви“, Тачка 7.

¹⁰ Овде треба нагласити да је Одлука Архијерејског Сабора РПЦ о УПЦ донета 1990. године, те да ће кроз две године тадашњи Митрополит кијевски и све Украјине Филарет (Денисенко) иницирати раскол који ни до данас није превазиђен. Такође је битно подсетити да је пре раскола који је покренуо бивши Митрополит кијевски и све Украјине Филарет (Денисенко), дошло до раскола тзв. „аутокефалиста“ које је предводио у почетку бивши епископ житомирски Јован (Бондарчук). Касније су „аутокефалисти“ изабрали себи за поглавара („патријарха кијевског и све Украјине“) Мстислава (Скрипњика), који се до тада налазио на челу УАПЦ изван граница (тј. Заграничне УАПЦ) у САД. О томе видети опширније: „Краткая хроника событий раскола“, Україна православна — Официальный сайт Украинской Православной Церкви, посећено 2. јануара 2021,

Православне Цркве, онда је то лекција о жељи властодржаца да на изванредан начин утичу на одлуке и живот Цркве, усмеравајући исту да се креће и влада сходно овоземаљским и дневнополитичким интересима. Тако је било некада у прошлости, али на жалост исто бива и у садашњости (у животу свих помесних православних Цркава без изузетка).

Сходно формулацији у тачки 2. Одлуке Архиепископског Сабора РПЦ о УПЦ, укида се дотадашњи назив „Украјински Егзархат“.¹¹ Ова одлука би могла проћи незапажено, па чак и посматрана чисто формалним преименовањем црквених структура РПЦ на просторима Републике Украјине, када не бисмо знали да је Украјински Егзархат формиран 1921. године од стране Синода РПЦ, којим је председавао Патријарх московски и све Русије Тихон (Белавин). То је време када се большевичка власт старала на све могуће начине да ослаби РПЦ и разбије њену саборност, како би сва духовна власт прешла у руке једног човека (патријарха) над којим би се потом лакше вршили притисци у циљу доношења црквених одлука, а које би погодиле новоустановљеном большевичком режиму. Међутим, Патријарх Тихон познат као човек дубоко укорењен у православној вери и mudar поглавар, одолевао је притисцима новог „смутног“ времена у тадашњој Русији, то јест потоњем СССР. Најпре је донео одлуку у садејству са Светим Синодом РПЦ да се на катедру Кијевске митрополије, уместо Митрополита Антонија (Храповицког) који је емигрирао у Србију, постави Архиепископ Михаило (Ермаков). Но, новог Митрополита кијевског Михаила протерале су тадашње власти у изгнанство. Ту прилику искористио је лажни Митрополит Теофил (Булдовски) и његови истомишљеници који су желели да формирају Цркву по својим националним украјинским мотивима. Тај раскол познат је као „Лубенски раскол“.¹² Да би спречио даље настајање нових црквених

http://pravoslavnye.org.ua/2004/06/kratkaya_hronika_sobitij_raskola/. Такође, треба истаћи да су такозвани аутокефалисти заправо следбеници идеје која је покренута двадесетих година XX века, захваљујући большевцима који су хтели да униште РПЦ. У то време је Украјина постала независна република, па су власти желеле да одвоје и Кијевску митрополију од Московске патријаршије. За то им је послужио бивши свештеник РПЦ Василије Липковски (по њему су раскол и његови следбеници названи и „липковци“) над ким је извршена „хиротонија“ 23. октобра 1921. године, и то на тај начин што у њој није учествовао ни један (макар и бивши) епископ РПЦ, већ је народ полагао руке један на другога све до Василија Липковског, који је клечао као на правој хиротонији. Зато су ти расколници названи и „самосвети“ („самосвятцы“) — јер су сами посвећивали „епископа“. О проблему раскола који су се појавили у XX веку на тлу Републике Украјине писао је и протојереј др Василије Зајев, доцент на Кијевској духовној академији. О томе видети подробније у: Протојереј Василије Зајев, „История церковных расколов в Украине в XX веке“, Refdb.ru, посећено 17. септембра 2018, <https://refdb.ru/look/2808070.html>.

¹¹ „Определение об Украинской Православной Церкви“, Тачка 2.

¹² Види: Владислав Игоревич Петрушко, „Из истории 'Лубенского раскола'“,

раскола на просторима Републике Украјине, Патријарх Тихон је 6. априла 1924. преузео привремено управљање епархијама које су се налазиле на просторима Украјине.¹³ Сходно томе, могуће је закључити да је формирање Украјинског Егзархата био израз старања за очување јединства РПЦ.

Одлуке Архијерејског Сабора РПЦ о УПЦ, садржане у тачкама 5, 6. и 8, тичу се почести и достојанства који припадају предстојатељу УПЦ, што такође указује на посебан статус УПЦ у оквиру РПЦ. У складу са наведеним тачкама, приметно је да предстојатељ УПЦ има титулу „најблаженији“ (блаженнейший),¹⁴ да се пред њим на богослужбеним последовањима носи крст и да он као предстојатељ УПЦ има право ношења друге панагије,¹⁵ али и да је стални члан Светог Синода РПЦ.^{16, 17}

1.1.2. Грамата Алексеја Другог, Божијом милошћу Патријарха московског и све Русије, Митрополиту кијевском и све Украјине Филарету

Изузев одлуке Архијерејског Сабора РПЦ о УПЦ, о којој је већ било речи у претходном делу рада, важан документ који стоји у вези са наведеном Одлуком је Грамата Патријарха московског и све Русије Алексеја II (Ридигера).¹⁸ Грамата о додељивању нарочитог статуса независности и самосталности УПЦ у оквиру РПЦ, а коју је у име РПЦ

Православие.ru, посећено 2. јануара 2021, <https://pravoslavie.ru/archiv/lubenskijraskol.htm>. Раскол је понео назив „Лубенски“ по граду Лубни (Лубны) који се налази у Полтавској области Украјине.

¹³ О формирању Украјинског Егзархата видети такође: Данилушкинъ, *Исторія Русской Православной Церкви*, 196.

¹⁴ „Определение об Украинской Православной Церкви“, Тачка 6.

¹⁵ „Определение об Украинской Православной Церкви“, Тачка 6.

¹⁶ „Определение об Украинской Православной Церкви“, Тачка 8.

¹⁷ Према званичном документу РПЦ који носи назив „Положение о наградах Русской Православной Церкви“, а којим је уређено додељивање права, награда и одликовања члановима РПЦ, право ношења друге панагије у РПЦ имају само Патријарх московски и све Русије и Митрополит кијевски и све Украјине. Предстојатељи других помесних Цркава које се налазе у саставу РПЦ могу носити другу панагију само у областима тих помесних Цркава којим управљају. Такође, ношење крста пред архијерејем на богослужбеним последовањима (входовима, литијама, итд) је право које важи само за Патријарха московског и све Русије и Митрополита кијевског и све Украјине, с тим што се тај крст носи пред Митрополитом кијевским и све Украјине само у областима којима он управља. О томе видети подробније: „Положение о наградах Русской Православной Церкви“, Русская Православная Церковь — отдел внешних церковных связей, 2017, 3, преузето 3. јануара 2021, <https://new.mospat.ru/documents/nagrady2017.pdf>.

¹⁸ „Грамота Алексея Второго, Божию милостию патриарха московского и всея Руси, митрополиту киевскому и всея Украины Филарету“, Русская Православная Церковь — Архив официального сайта Московского Патриархата 1997–2009, приступљено 28. децембра 2020, <https://mospat.ru/archive/page/sobors/1990-2/538.html>.

потписао тадашњи Патријарх РПЦ Алексеј II ратификована је у Свето–Даниловском манастиру у Москви, 27. октобра 1990. Тај званични документ РПЦ само потврђује решења Архијерејског Сабора РПЦ о УПЦ, донета на саборском заседању 25–27. октобра 1990. године, и уједно остаје писано сведочанство о додели новог статуса УПЦ. Из Грамате Патријарха Алексеја II не добијамо много нових информација у односу на информације које нам пружа Одлука Архијерејског Сабора РПЦ о УПЦ, али ипак сазнајемо да је 9. јула 1990. године у Кијеву одржан један Сабор архијереја УПЦ на коме је иницирано покретање решавања статуса УПЦ у оквиру РПЦ.¹⁹ Тај Сабор епископата УПЦ је за свог будућег предстојатеља једногласно изабрао Митрополита кијевског Филарета (Денисенка).²⁰ У Грамати је изражена жеља и брига Патријарха московског и све Русије да се УПЦ и убудуће руководи „свештим и божанским канонима, обичајима Католичанске и Православне Цркве који су наслеђени од свештих оца и одлукама (овој) Архијерејској Сабора“ што, како ће историја показати, део епископата УПЦ на челу са Митрополитом Филаретом неће испунити. Да Граматом није била предвиђена потпуна самосталност (аутокефалност) УПЦ видимо на основу претпоследњег пасуса, у коме стоји да је УПЦ сједињена кроз РПЦ са Једном, Светом, Саборном и Апостолском Црквом.²¹ Овом битном реченицом, али и целом Граматом, РПЦ је јасно указала епископату УПЦ да су добили статус мањи од аутокефалије, али неупоредиво виши од обичне аутономије.²²

Патријарх московски и све Русије Алексеј II је свечано уручио поменути Грамату Митрополиту кијевском и све Украјине Филарету у Храму Свете Софије у Кијеву, после савршене Свете Литургије, 28. октобра 1990.

1.2. Устав о управљању УПЦ

Устав о управљању УПЦ²³ је највиши канонско–правни документ који регулише живот ове помесне Цркве. Међутим, то није једини документ такве врсте у УПЦ. У глави II, чланови 7. и 8. Устава УПЦ, наводи се да постоји Устав који је општеобавезујући за читаву УПЦ,²⁴ као и Устав

¹⁹ „Грамота Алексеја Второго“.

²⁰ „Грамота Алексеја Второго“.

²¹ „Грамота Алексеја Второго“.

²² УПЦ је добила статус неупоредиво виши или бољи, него што је то случај са другим аутономним и самосталним Црквама које се налазе у оквиру РПЦ. Статус УПЦ је, заправо, најближи аутокефалији.

²³ Устав Украинској Православној Цркви, у даљем тексту — Устав УПЦ. Реч је о Уставу УПЦ из 2007. Текст Устава УПЦ видети на: <https://azbyka.ru/otechnik/dokumenty/ustav-ukrainskoj-pravoslavnoj-tserkvi/>.

²⁴ Види: Устав УПЦ, гл. II, чл. 7.

који је важећи само за Кијевску митрополију²⁵ као једну целину у оквиру УПЦ.²⁶ И један и други Устав доноси, а по потреби у њих уноси измене и допуне, Сабор УПЦ коме припада врховна власт у УПЦ.²⁷ Такође, постоје и други уставни који уређују функционисање мањих синодских тела и за чије доношење је надлежан Свети Синод УПЦ.²⁸

У садржину Устава УПЦ имплементирана је Одлука Архијерејског Сабора РПЦ, од 25–27. октобра 1990. године, као и битне ставке из Грамате патријарха Алексеја II, при чему члан 1. у глави I Устава УПЦ одмах истиче статус самосталности и независности УПЦ у њеном ујрављању и орјанизовању,²⁹ док члан 5 говори о УПЦ као *самоујравном делу РПЦ*.³⁰ У чему се огледају самосталност, независност и самоуправност УПЦ који су садржани у споменутом Уставу УПЦ? Читајући пажљиво споменути Устав запажамо да предстојатеља УПЦ бира Сабор епископа (Архијерејски Сабор) који одређује и процедуру његовог избора.³¹ Осим тога, Сабор УПЦ дефинише и усваја Устав УПЦ, као и Устав Кијевске Митрополије.³² Свети Синод УПЦ бира и поставља епархијског архијереја који након избора добија од Митрополита кијевског и све Украјине указ о постављењу на епархију.³³

Организациона структура УПЦ прати следећи низ:

- врховна духовна власт припада Сабору УПЦ као врховном црквено-управном телу;
- ниже црквено-управно тело је Сабор епископа УПЦ;— Свети Синод је ниже црквено-управно тело у односу на Сабор епископа и делује у складу са својим ингеренцијама у периоду између одржавања епископских сабора;³⁴

²⁵ Види: Устав УПЦ, гл. II чл. 8.

²⁶ О паралелном постојању два Устава у УПЦ сазнајемо и на основу главе III, чланови 10 и 11 Устава УПЦ. Међутим, та два Устава нису у колизији зато што је Устав Кијевске митрополије УПЦ обавезујући само за област коју обухвата Кијевска митрополија. То наравно не значи да се Кијевска митрополија влада само по Уставу Кијевске митрополије. Напротив. За њу је управо обавезујући Устав УПЦ, док Устав Кијевске митрополије само додатно уређује живот Кијевске митрополије.

²⁷ Види: Устав УПЦ, глава II, члан 1.

²⁸ Види: Устав УПЦ, глава IV, члан 7, ст. г.

²⁹ Види: Устав УПЦ, глава I, члан 1.

³⁰ Види: Устав УПЦ, глава I, члан 5.

³¹ Види: Устав УПЦ, глава III, члан 9, као и глава V, члан 2.

³² Види: Устав УПЦ, глава II, члан 7.

³³ Види: Устав УПЦ, глава VII. А, члан 7.

³⁴ Види: Устав УПЦ, глава IV, члан 1, и даље. У надлежност Светог Синода спада и формирање или укидање епархија, као и промена граница епархија. Таква одлука потврђује се на наредном Сабору епископа УПЦ који се одржи након њеног доношења.

— на челу УПЦ налази се Митрополит кијевски и све Украјине.³⁵

У Српској Православној Цркви не постоји управно тело устројено по принципу Сабора УПЦ. Наиме, Сабор УПЦ чине: архијереји, клирици, монаси и лаици, док Сабор епископа УПЦ чине само епископи (како активни, тако и викарни епископи).³⁶ Оно што је у нашој помесној Цркви Свети Архијерејски Сабор, то је у УПЦ Сабор епископа.³⁷ Устав УПЦ је писан по узору на Устав РПЦ. Сходно Уставу РПЦ, највише црквенозаконодавно тело је Помесни Сабор и њему је подређен Архијерејски Сабор РПЦ.³⁸

Следствено, наредно питање гласи: на који начин Устав УПЦ изражава повезаност, односно јединство УПЦ са РПЦ? Међусобну повезаност УПЦ и РПЦ констатујемо на основу следећих чланова Устава УПЦ: глава I, чланови 3–5; глава II, члан 6, тачка б, в; глава V, чланови 2, 4, 7. и 15. Наведени чланови јасно указују да је УПЦ дужна да чува своје јединство са РПЦ (и уједно са свим помесним православним Црквама кроз РПЦ) путем спровођења одлука Помесних Сабора и Архијерејских Сабора РПЦ, али и поврх свега исказивањем поштовања и молитвеног спомињања на богослужењима имена Патријарха московског и све Русије, од кога пак Митрополит кијевски и све Украјине добија благослов и грамату за управљање УПЦ. Члан 7. у глави V Устава УПЦ говори о Митрополиту кијевском и све Украјине као *сталном члану Светиот Синода РПЦ*. Устав РПЦ открива нам у глави V, члан 4 важност УПЦ за РПЦ и на тај начин што као првог, сталног члана Светог Синода РПЦ наводи Митрополита кијевског и све Украјине.³⁹

Коначно, остали чланови Устава УПЦ говоре о унутрашњем устројству УПЦ и не пружају битне информације из којих је могуће нешто више сазнати о статусу УПЦ у оквиру РПЦ.

³⁵ Види: Устав УПЦ, глава V.

³⁶ Упореди Устав УПЦ, глава II, члан 2, и глава III, члан 2.

³⁷ Упореди Устав РПЦ, члан 10, тачка 1, чланови 56–57 (и даље) са Уставом УПЦ, глава III, члан 2, и даље.

³⁸ Види: „Устав Русской Православной Церкви, гл. II. Поместный Собор“, Русская Православная Церковь — Официальный сайт Московского Патриархата, посећено 18. јануара 2021, <http://www.patriarchia.ru/db/text/133117.html>. Отуда и у Уставу УПЦ налазимо црквенозаконодавно тело — Сабор УПЦ, који је формиран по принципу Помесног Сабора РПЦ.

³⁹ Устав РПЦ, глава V, члан 4. Свети Синод РПЦ састоји се од председавајућег, Сватјејшег Патријарха, девет сталних и пет привремених чланова (глава V, члан 3), а међу свим дотичним архијерејима који се налазе на челу веома значајних епископских катедри у РПЦ, најистакнутији је Митрополит кијевски и све Украјине који је у хијерархијском поретку одмах иза Патријарха московског и све Русије.

1.3. Положај УПЦ према Уставу РПЦ

Најважнији канонско – правни документ који уређује живот РПЦ свакако је Устав РПЦ.⁴⁰ Све до доношења Устава РПЦ, ова помесна православна Црква руководила се *Одлукама Помесног Сабора РПЦ из 1917–1918*,⁴¹ а почев од времена Патријарха Сергија (Страгородског) правни документ који је био обавезујући за РПЦ била је *Уредба о ујављању РПЦ*.⁴² У наведеним правним документима нема пуно

⁴⁰ Први Устав РПЦ (Устав об управлении Русской Православной Церкви) донет је на Помесном Сабору РПЦ 8. јуна 1988. и састоји се од петнаест глава. Пројекат тог Устава израдио је тадашњи Архиепископ смоленски и вјаземски Кирило Гундјајев (садашњи Патријарх РПЦ). Устав РПЦ који је саставио тадашњи Архиепископ Кирило доживео је низ измена и допуна које су извршене на Архијерејским Саборима РПЦ одржаним 1990. и 1994. у Москви.

Садашњи Устав РПЦ донет је на Архијерејском Сабору РПЦ 2000. године. Он је такође доживео низ исправки, измена и допуна на Архијерејским Саборима РПЦ одржаним 2008, 2011, 2013, 2016, да би свој садашњи облик попримио након измена и допуна прихваћеним од стране Архијерејског Сабора РПЦ из 2017. На овом новом Уставу РПЦ такође је радио Митр. смоленски и калињинградски Кирило Гундјајев (садашњи Патријарх РПЦ), који је био председник Синодске комисије задужене за измену Устава РПЦ. О Уставу РПЦ из 1988. и Уставу РПЦ из 2000. видети опширније: „Устав Русской Православной Церкви“, Древо — открытая православная энциклопедия, посећено 15. јануара 2021, <https://drevo-info.ru/articles/17770.html>. Такође, треба поменути да је 1991. Комисија Светог Синода РПЦ, која је била задужена за ревизију Устава РПЦ из 1988, сачинила *Грађански устав РПЦ* (Гражданский устав Русской Православной Церкви) који је имао за циљ да пред грађанским властима РСФСР представи РПЦ као правно лице које овладава свим правима која припадају једном правном лицу. Грађански устав РПЦ је одобрен, не само од стране Светог Синода РПЦ, већ и од Министарства правде СССР 1991. Штавише, Грађански устав РПЦ састоји се од четири главе у којима је у најкраћим цртама приказан статус РПЦ, њена историја, структура и циљ њене делатности (мисија) РПЦ. О Грађанском уставу РПЦ видети подробије: „Устав об управлении Русской Православной Церкви“, Древо — открытая православная энциклопедия, посећено 15. јануара 2021, <https://drevo-info.ru/articles/26567.html>.

⁴¹ Види: Герд Штриккер, сост., *Русская Православная Церковь в советское время (1917–1991) — Материалы и документы по истории отношений между государством и Церковью* (Москва: Пропилеи, 1995).

⁴² Овај документ под насловом — *Положение об управлении Русской Православной Церкви* — јесте канонско–правни документ са којим је покушано прецизније уређење живота РПЦ. У њему се налазе поглавља која говоре како о црквеним телима (Патријарх, Свети Синод, епархије, парохије), тако и о њиховим дужностима, правима и организацији. Иако се све одредбе *Положения* односе и на УПЦ, о њој има само индиректног спомена у члану 19, где се истиче да је један од тројице сталних чланова Светог Синода РПЦ Митрополит кијевски. О томе видети у: Штриккер, *Русская Православная Церковь в советское время (1917–1991)*, 137 — *Положение об управлении Русской Православной Церковью*. При томе, треба навести да је *Положение* донето на Помесном Сабору РПЦ, одржаном 31. јануара 1945. Оно што је за нас нарочито занимљиво јесте податак да су у раду тог Помесног Сабора, поред представника других помесних православних Цркава, учествовали и представници наше помесне Цркве

спомена о УПЦ. Једино занимљиво место у Одлукама Помесног Сабора РПЦ које се може довести у везу са УПЦ јесте тачка 4, у делу Одлука које говоре о Светом Синоду и Вишем Црквеном Савету. У тој тачки која описује састав Светог Синода РПЦ, одмах након Патријарха, наводи се Митрополит кијевски као једини стални члан Светог Синода РПЦ.⁴³

У Уставу РПЦ целокупна глава Х посвећена је УПЦ, дефинишући њен положај у оквиру РПЦ. Члан 1 главе Х говори да је УПЦ самоуправна са правима широке аутономије.⁴⁴ Умногоструко разумевање појам као што је *широка аутономија*, прецизиран је кроз остале чланове⁴⁵ који ближе одређују статус УПЦ. До одговарајућег објашњења канонско-правне регулативе УПЦ као *самосталне и независне у свом управљању*, можемо закључити на основу чланова 4, 5, 7, 8 и 12 Устава РПЦ који директно или индиректно указују на статус УПЦ. Самосталност и независност УПЦ се јасно и недвосмислено очитује у члану 8, сходно чему закључујемо да УПЦ сама формира епархије у областима којима управља,⁴⁶ при чему је та независност недвосмислена у члану 12 који говори о томе да УПЦ има своју врховну црквено–судску инстанцу (Архијерејски Сабор).⁴⁷ У

предвођени Митрополитом скопским Јосифом (Цвијовићем). О томе видети: Протоиерей Владислав Цыпин, *История Русской Православной Церкви. 1917–1990 / Учебник для православных духовных семинарий* (Москва: Издательский дом „Хроника“, 1994). Осим тога, доношењу Положения претходило је усвајање једног документа у виду пројекта «*Основных положений управления Русской Православной Патриаршей Церкви*» из 1943. Тај документ настао је на иницијативу Патријарха Сергија (Страгородског) с циљем да се од сувереног управљања РПЦ од стране Патријарха, сама РПЦ врати саборном начину управљања, то јест да се врховна духовна власт врати Сабору РПЦ. У том документу нема директног спомињања УПЦ (Кијевске митрополије). О том документу видети подробије: Сергей Леонидович Звонарев, „Проект «Основных положений управления Русской Православной Патриаршей Церкви» 1943 г.— малоизвестный документ по истории высшего церковного управления“, *Вестник церковной истории: Ежеквартальное научное издание*, Выпуск № 2 (10) (2008): 271–278 (доступно и онлајн: Седмица.ру — Церковно–Научный Центр «Православная Энциклопедия», преузето 15. децембра 2020, <https://www.sedmitza.ru/lib/text/692055/>).

⁴³ Свети Синод су чинили, осим Патријарха московског и све Русије, и Митрополит кијевски (једини стални члан Светог Синода РПЦ уз Патријарха), као и још једанаест архијереја. Од тих једанаест архијереја њих шесторицу је бирао Помесни Сабор РПЦ на период од 3 године, а петорицу на период од 1 године учешћа у раду Светог Синода. О томе видети подробије: Штриккер, *Русская Православная Церковь в советское время (1917–1991)*, 4 Определение [Собора] о Священном Синоде и Высшем Церковном Совете (7.12.1917).

⁴⁴ Види: Устав РПЦ, глава Х, члан 1.

⁴⁵ Глава Х Устава РПЦ садржи 13 чланова.

⁴⁶ Свети Синод УПЦ формира или укида епархије, а такође одређује и границе епархија. Одлука коју донесе Свети Синод УПЦ о формирању или укидању епархије бива потврђена на првом Архијерејском Сабору УПЦ који буде одржан после доношења наведених одлука. Види: Устав РПЦ, глава Х, члан 8.

⁴⁷ Члан 12, глава Х Устава РПЦ јасно говори да у УПЦ делује њена лична (*собственная*) врховна црквено–судска инстанца у виду Архијерејског Сабора, што наводи на за-

складу са наведеним члановима Устава РПЦ можемо, између осталог, разумети и на који начин је организована УПЦ.⁴⁸

Канонска повезаност УПЦ са РПЦ изражена је члановима 2, 3, 6, 9, 10, 11. и 13.⁴⁹ Да је УПЦ важна за РПЦ видимо и на основу члана 9, према коме су сви архијереји УПЦ учесници и Помесног и Архијерејског Сабора РПЦ.⁵⁰

2. Положај УПЦ у оквиру РПЦ у односу на положај аутономних Цркава, самоуправних Цркава и Егзархата РПЦ

С обзиром на то да је територија која се налази под јурисдикцијом РПЦ огромна, не треба да чуди чињеница да у њеном оквиру има више

кључак да РПЦ ни на који начин не може (или не би требала) мењати одлуке донете на Архијерејском Сабору УПЦ. На основу другог дела члана 12, јасно је да одлуке о изрицању најстрожих канонских забрана (доживотној забрани свештенослужења, рашчињењу клирика, одлучењу од Цркве) изриче епархијски архијереј, али исте као коначне потврђују Митрополит кијевски и све Украјине и Свети Синод УПЦ. Такву коначну одлуку, када је реч о изрицању најстрожих канонских мера, доносе предстојатељи аутокефалних православних Цркава, што опет указује на особити статус УПЦ у оквиру РПЦ.

⁴⁸ Организација УПЦ је дефинисана у Уставу УПЦ, чему је посвећен претходни одељак овога рада и у целости је сагласна са члановима главе X Устава РПЦ који описују статус УПЦ. Уп. Устав УПЦ, глава II, IV, V са Уставом РПЦ, глава X, чланови 4, 5, 7, 8 и 12.

⁴⁹ Наведени чланови Устава РПЦ сагласни су са члановима из Устава УПЦ којима је исказана канонска повезаност УПЦ са РПЦ, и говоре о: управљању УПЦ у складу са Одлукама Архијерејског Сабора РПЦ из 1990. и Граматом Патријарха Алексеја II (члан 3), о спомињању имена Патријарха московског и целе Русије на богослужењима УПЦ пре имена предстојатеља УПЦ (члан 6), о обавезујућем карактеру одлука Помесног и Архијерејских Сабора читаве РПЦ за УПЦ (члан 10), о примању Светог мира освећеног од Патријарха московског и све Русије (члан 13). О томе видети опширније: Устав РПЦ, глава X, чланови 2, 3, 6, 9, 10, 11. и 13.

⁵⁰ Види: Устав РПЦ, глава X, члан 9. У наведеном члану каже се такође да архијереји УПЦ учествују и у заседањима Светог Синода. Као што је већ претходно истакнуто, као први стални члан Светог Синода РПЦ (одмах након Патријарха који је председавајући Светим Синодом), наводи се Митрополит кијевски и све Украјине. Но ипак, међу члановима који нису стални у саставу Светог Синода РПЦ могу се наћи и други архијереји УПЦ. Отуда се у члану 9 спомиње да архијереји УПЦ, осим што учествују у раду Помесног и Архијерејских Сабора РПЦ, могу учествовати као чланови и у заседањима Светог Синода РПЦ. Изузев предстојатеља УПЦ (Митрополита кијевског и све Украјине), ниједан други архијереј УПЦ не може бити стални члан Светог Синода РПЦ из разлога што су стални чланови Светог Синода УПЦ, или предстојатељи аутономних Цркава које су део РПЦ, или су пак то митрополити оних митрополија РПЦ које су од изузетне важности за РПЦ (на пример Митрополија Санкт-петербургска и ладошка). Такође, треба напоменути да када се у Уставу РПЦ спомиње *Свети Синод (Священный Синод)*, тада се мисли на Свети Синод целокупне РПЦ, док се за Свети Синод УПЦ или других помесних Цркава које улазе у састав РПЦ (аутономне Цркве, самоуправне Цркве, Егзархати) користи само термин *Синод*.

О саставу Светог Синода РПЦ види: Устав РПЦ, гл. V, чл. 4–5.

помесних Цркава које имају извесну врсту самосталности у односу на РПЦ. Према важећем Уставу РПЦ, у њеном оквиру делују две аутономне Цркве,⁵¹ четири самоуправне Цркве⁵² и један Егзархат.⁵³ Наведене помесне Цркве немају такав степен самосталности у односу на РПЦ у мери у којој га има УПЦ. У чему се, заправо, огледа повлашћени положај УПЦ у оквиру РПЦ у односу на друге помесне Цркве које су део РПЦ?

Предстојатеља аутономне Цркве бира Архијерејски Сабор те Цркве, као што је то случај и са избором предстојатеља УПЦ, с тим што избор предстојатеља УПЦ Патријарх РПЦ само благосиља (*блајословљаеѿ*), саглашавајући се са тим избором, док избор предстојатеља аутономне Цркве Патријарх РПЦ потврђује, односно одобрава (*ушверждаеѿ*).⁵⁴ Сходно томе, Патријарх РПЦ може и да не одобри избор предстојатеља аутономне Цркве, што се не може догодити приликом избора предстојатеља УПЦ. Избор предстојатеља самоуправне Цркве је у још зависнијем положају од патријарха РПЦ и Светог Синода РПЦ у односу на избор предстојатеља аутономне Цркве. Предстојатеља самоуправне Цркве бира Архијерејски Сабор те Цркве, али са листе кандидата коју одобри Патријарх РПЦ и Свети Синод РПЦ, што је далеко од степена самосталности којим располаже УПЦ приликом избора свог предстојатеља.⁵⁵ Егзархат је по питању избора предстојатеља најзависнији од РПЦ, зато што егзарха директно бира Свети Синод РПЦ, при чему тај избор бива потврђен патријарашким Указом (декретом).⁵⁶

Степен зависности помесних Цркава од РПЦ констатујемо и у члановима Устава РПЦ који говоре о организовању црквено–административних јединица (епархија). УПЦ је, и у том случају, такође у привилегованијем положају у односу на друге помесне Цркве које су део РПЦ. Тако је у члану 8 главе X Устава РПЦ дефинисано да о формирању и укидању епархија на територији УПЦ одлучује Синод УПЦ, док је у самоуправним Црквама и Егзархатима ситуација другачија. Наиме, у самоуправним Црквама и Егзархатима одлуку о формирању или укидању епархија, као и одређивање граница епархија, доноси Патријарх московски и све Русије

⁵¹ Аутономне Цркве су Кинеска Православна Црква и Јапанска Православна Црква. Види: Устав РПЦ, глава XI.

⁵² Самоуправне Цркве у оквиру РПЦ су: Литванска Православна Црква, Православна Црква Молдавије и Естонска Православна Црква, при чему је у глави 12 Устава РПЦ, посвећеној Самоуправним Црквама, у члану 17 одређено да се у Самоуправне Цркве убраја и Руска Православна Загранична Црква. Види: Устав РПЦ, глава XII, члан 17.

⁵³ На територији Белорусије делује Белоруски Егзархат или, како се званично назива та помесна Црква — „Белоруска Православна Црква“. Види: Устав РПЦ, глава XIII.

⁵⁴ Упореди главу X, чл. 5 са главом XI, чланом 5 Устава РПЦ.

⁵⁵ Упореди главу X, члан 5 са главом XII, чланом 4 Устава РПЦ.

⁵⁶ Види: Устав РПЦ, гл. XIII, чл. 9.

заједно са Светим Синодом РПЦ.⁵⁷ У глави XI Устава РПЦ, која се односи на аутономне Цркве у оквиру РПЦ, нема члана који говори о томе ко уређује питање статуса епархија у оквиру аутономних Цркава, што може дозволити тумачење да одлуку о формирању или укидању епархија на територији аутономних Цркава доносе Синоди тих Цркава.⁵⁸

Када је реч о уставима помесних Цркава које улазе у састав РПЦ, према Уставу РПЦ запажамо да свака помесна Црква доноси свој Устав. УПЦ доноси Устав који потврђује њен предстојатељ, а само формално га одобрава Патријарх московски и све Русије.⁵⁹ У аутономним Црквама и самоуправним Црквама доношење Устава је у надлежности Сабора тих Цркава, с тим што Устав аутономне Цркве најпре бива послан у виду предлога Патријарху московском и све Русије ради добијања његове писмене сагласности (одобрења) по питању тог Устава,⁶⁰ док Устав самоуправне Цркве треба добити одобрење Светог Синода РПЦ и бити потврђен од стране Патријарха московског и све Русије.⁶¹ Устав Егзархата РПЦ доноси Синод тог Егзархата и тај Устав пролази исту процедуру као и Устав самоуправне Цркве.⁶² Следствено, нема никакве сумње да је УПЦ и у погледу доношења тог најважнијег канонско – правног документа, којим се уређује живот једне Цркве и путем кога се може значајно утицати на статус те Цркве, у особито привилегованом положају.

Поводом тематике избора архијереја како у УПЦ, тако и у аутономним Црквама, треба напоменути да архијереје самостално бирају синоди тих Цркава,⁶³ док је у самоуправним Црквама и Егзархатима ситуација другачија. Синод самоуправне Цркве бира архијереје на основу броја оних кандидата које одобри Патријарх московски и све Русије,⁶⁴ док епархијске и викарне архијереје Егзархата бира и поставља Свети Синод РПЦ на предлог Синода Егзархата.⁶⁵ Упоредо са тим, не треба заборавити да су одлуке Помесног и свих Архијерејских Са-

⁵⁷ Упореди главу X, члан 8, са главом XII, чланом 8 и главом XIII, чланом 13 Устава РПЦ. Истину за вољу, Патријарх московски и све Русије и Свети Синод РПЦ доносе одлуку о формирању или укидању епархија на предлог Синода самоуправне Цркве или Синода Егзархата, али то опет значи да Патријарх и Свети Синод РПЦ могу један такав предлог и одбити, уколико сматрају да није од користи за РПЦ.

⁵⁸ У глави XI Устава РПЦ веома значајан је члан 2 који говори да одлуку о формирању или укидању аутономне Цркве, као и одлуку о одређивању њених граница, доноси Помесни Сабор.

⁵⁹ Види: Устав РПЦ, глава X, члан 3.

⁶⁰ Види: Устав РПЦ, глава XI, члан 12.

⁶¹ Види: Устав РПЦ, глава XII, члан 13.

⁶² Види: Устав РПЦ, глава XIII, члан 6.

⁶³ Упореди главу X, члан 7 и главу XI, члан 8 Устава РПЦ.

⁶⁴ Види: Устав РПЦ, глава XII, члан 9.

⁶⁵ Види: Устав РПЦ, глава XIII, члан 12.

бора РПЦ обавезујућег карактера за све помесне Цркве које се налазе у саставу РПЦ.

Све помесне Цркве, укључујући и УПЦ, које улазе у састав РПЦ своју зависност од ње, али и јединство са поменутом помесном Црквом, као и читавим православним светом, пројављују кроз спомињање имена Патријарха московског и све Русије на богослужењима⁶⁶ и путем добијања Светог мира освећеног од стране Патријарха московског и све Русије.⁶⁷

Закључак

На основу претходно изложеног, могуће је закључити да је статус широке аутономије са којим располаже УПЦ у оквиру РПЦ јединствен у оквиру РПЦ, али и у целом православном свету, јер омогућује знатна права једној Цркви која није аутокефална, већ аутономна. У појединим деловима докумената који дефинишу статус УПЦ у оквиру РПЦ, приметно је да УПЦ располаже правима којима располажу само аутокефалне Цркве (примера ради, УПЦ сама доноси свој Устав и уређује сопствену административну поделу). Таква права немају неке друге помесне Цркве из православног света које имају статус аутономије, попут Критске митрополије која има статус полу–аутономије у односу на Цариградску патријаршију,⁶⁸ па чак ни неке наводно аутокефалне „Цркве“ (узмимо за пример такозвану Православну Цркву Украјине, а која је много зависнија од Цариградске патријаршије, него УПЦ од РПЦ).

Иако све помесне Цркве које су део РПЦ имају извесну самосталност у односу на РПЦ, оне стоје у јединству са РПЦ најпре путем држања одлука које донесе Помесни или Архијерејски Сабор РПЦ. Поменути сабори, како Помесни, тако и архијерејски, али и њихове одлуке нису страни помесним Црквама које су део РПЦ, зато што у њима учествују сви архијереји РПЦ, укључујући и све архијереје помесних Цркава које се налазе у саставу РПЦ. Тиме је РПЦ сачувала принцип саборности, док се најважнија питања која се тичу њене целовитости и јединства решавају саборно, односно благодарећи учешћу свих њених чланова — помесних Цркава.

⁶⁶ Упореди главу X, члан 6; главу XI, члан 7; главу XII, члан 7, и главу XIII, члан 11 Устава РПЦ.

⁶⁷ Упореди главу X, члан 13; главу XI, члан 14; главу XII, члан 15, и главу XIII, члан 14 Устава РПЦ.

⁶⁸ О статусу Критске митрополије видети опширније: Irini Christinakis Glaros, "The Autonomous and Semi-Autonomous Regime of the Church of Crete." *Teologia: revista Facultății de Teologie Ortodoxa din Arad*, anul XIV, no. 3–4 (2010): 114–121.

Оно што би у нашем случају могло бити веома интересантно и подстицајно, тиче се начина на који је РПЦ дефинисала положај УПЦ, сачувавши је у свом окриљу, будући да се наша Српска Православна Црква суочава са питањем разрешења такозваног „Македонског раскола“ и потоњим устројством Охридске архиепископије. Иако је наша помесна Црква донела Устав знатно пре РПЦ, по коме се управља још од 1931, допуњавајући га 1947. и 1957, треба истаћи да постоји потреба за унапређењем тог канонско–правног акта. Још од времена доношења Устава СПЦ, много тога се променило у уређењу и делатности наше помесне Цркве, па је следствено отворено и питање Охридске архиепископије.

Истовремено, радује нас трудбеништво епископа наше Цркве и савремених теолога који су се потрудили да темељно размотре постојећи Устав СПЦ и сачине предлоге о његовим изменама и допунама или пак, о доношењу новог Устава. Према нацртима раније објављиваног предлога новог Устава СПЦ, приметно је да је статус Охридске архиепископије, уопште узевши, дефинисан по угледу на пример статуса УПЦ у оквиру РПЦ. Очигледно је да су се наши учитељи вере и учесници у раду Комисије формиране тим поводом, послужили оним одредбама Устава РПЦ које дефинишу статус УПЦ у оквиру РПЦ, како би уз помоћ таквих одредаби дефинисали статус Охридске архиепископије у нашој помесној Цркви. Дакле, примери из других помесних Цркава итекако могу бити поучни.

Напоследку, надамо се и верујемо да ће УПЦ у оквиру РПЦ остати у јединству са свим помесним православним Црквама, да ће предстојатељи неких помесних православних Цркава потиснути у себи тежњу за првенством у Цркви која се манифестује путем борбе око превласти над одређеним митрополијама, архиепископијама, али и да принцип саборности у Католичанској Цркви, као израз љубави на коју Господ Исус Христос позива, неће бити нарушен, већ да ће се на темељу Богочовека као Крајеугаоног камена превазићи сва спорења, укључујући и она која се тичу јурисдикције.

* * *

Библиографија

Извори:

Азбука веры. „Устав Украинской Православной Церкви 2007.“ Приступљено 12. јануара 2021. <https://azbyka.ru/otechnik/dokumenty/ustav-ukrainskoj-pravoslavnoj-tserkvi/>.

Русская Православная Церковь — Архив официального сайта Московского Патриархата 1997–2009. „Грамота Алексия Второго, Божиєю милостию Па-

триарха Московского и всея Руси, митрополиту Киевскому и всея Украины Филарету.“ Приступлено 28. децембра 2020. <https://mospat.ru/archive/page/sobors/1990-2/538.html>.

Русская Православная Церковь — Архив официального сайта Московского Патриархата 1997–2009. „Определение об Украинской Православной Церкви.“ Приступлено 25. децембра 2020. <https://mospat.ru/archive/page/sobors/1990-2/538.html>.

Русская Православная Церковь — Официальный сайт Московского Патриархата. „Устав Русской Православной Церкви 2017.“ Приступлено 15. јануара 2021. <http://www.patriarchia.ru/db/document/133114/index.html>.

Литература:

Данилушкинъ, Михайлъ Бориславичъ, сост. *Исторія Русской Православной Церкви. Ойъ восстановленія Патриаршества до нашихъ дней. Томъ 1: годы 1917–1970*. Санкт-Петербургъ: Воскресение, 1997.

Древо — открытая православная энциклопедия. „Устав об управлении Русской Православной Церкви 1991.“ Приступлено 15. јануара 2021. <https://drevo-info.ru/articles/26567.html>.

Древо — открытая православная энциклопедия. „Устав об управлении Русской Православной Церкви 1988.“ Приступлено 15. јануара 2021. <https://drevo-info.ru/articles/17772.html>.

Древо — открытая православная энциклопедия. „Устав Русской Православной Церкви 2000.“ Приступлено 15. јануара 2021. <https://drevo-info.ru/articles/17774.html>.

Заев, Василий протоиерей. „История церковных расколов в Украине в XX веке.“ Refdb.ru. Преузето 17. септембра 2018. <https://refdb.ru/look/2808070.html>.

Звонарев, Сергей Леонидович. „Проект «Основных положений управления Русской Православной Патриаршей Церкви» 1943 г. — малоизвестный документ по истории высшего церковного управления.“ *Вестник церковной истории: Ежеквартальное научное издание*, Выпуск № 2 (10) (2008): 271–278 (доступно и онлајн: Седмица.ru — Церковно-Научный Центр «Православная Энциклопедия»). Преузето 15. децембра 2020. <https://www.sedmitza.ru/lib/text/692055/>).

Петрушко, Владислав Игоревич. „Из истории ‘Лубенского раскола’.“ Православие.ru. Посећено 2. јануара 2021. <https://pravoslavie.ru/archiv/lubenskijraskol.htm>.

Русская Православная Церковь — отдел внешних церковных связей. „Положение о наградах Русской Православной Церкви.“ Преузето 3. јануара 2021. <https://new.mospat.ru/documents/nagrady2017.pdf>.

Српска енциклопедија. „Устав Српске православне цркве (1931).“ Посећено 18. јануара 2021. http://srpskaenciklopedija.org/doku.php?id=устав_српске_православне_цркве_1931.

- Стойчев, Силвестер епископ белгородский. „Уставные документы Украинской Православной Церкви и ПЦУ: сравнительный анализ.“ Русская Православная Церковь: официальный сайт Московского Патриархата. Посећено 25. децембра 2020. <http://www.patriarchia.ru/db/text/5713133.html>.
- Теологија.нет. „Предлог Устава Српске Православне Цркве — Пећке патријаршије.“ Преузето 18. јануара 2021. <http://teologija.net/wp-content/uploads/2018/03/Predlog-Ustava-SPC-1.pdf>.
- Україна православна — Официальный сайт Украинской Православной Церкви. „Краткая хроника событий раскола.“ Посећено 2. јануара 2021. http://pravoslavnye.org.ua/2004/06/kratkaya_hronika_sobitij_raskola/.
- Устав Српске Православне Цркве*. 2. издање Светог Архијерејског Синода. Београд: Свети Архијерејски Синод, 1957 (1. издање 1947). Преузето 2. јануара 2021. [https://projuris.org/RETROLEX/Ustav%20Srpske%20pravoslavne%20crkve%20\(1947\).pdf](https://projuris.org/RETROLEX/Ustav%20Srpske%20pravoslavne%20crkve%20(1947).pdf).
- Цыпин, Владислав протоиерей. *История Русской Православной Церкви. 1917–1990 / Учебник для православных духовных семинарий*. Москва: Издательский дом „Хроника“, 1994.
- Штриккер, Герд, сост. *Русская Православная Церковь в советское время (1917–1991) — Материалы и документы по истории отношений между государством и Церковью*. Москва: Пропилеи, 1995.
- Glaros, Irini Christinakis. “The Autonomous and Semi-Autonomous Regime of the Church of Crete.” *Teologia: revista Facultății de Teologie Ortodoxa din Arad*, anul XIV, no. 3–4 (2010): 114–121.

Примљено: 29. 8. 2017.

Исправљено: 9. 9. 2021.

Одобрено: 10. 9. 2021.

POSITION OF THE UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH WITHIN THE RUSSIAN ORTHODOX CHURCH: THE ASPECTS OF CANON LAW

Srdan Tomašević
*Faculty of Orthodox Theology,
University of Belgrad*

Summary: In this paper, we consider the status of the Ukrainian Orthodox Church within the Russian Orthodox

Church. Through analysis of the most important canonical legal documents relating to the Ukrainian Orthodox Church, we are trying to explain the position of the Ukrainian Orthodox Church within the Russian Orthodox Church. Also, in this paper we are trying to explain the term as broad autonomy of the Ukrainian Orthodox Church, as well as terms independence, autonomy and self-government of the Ukrainian Orthodox Church. The first part of this paper is focused on the analysis of official documents that define the status of the Ukrainian Orthodox Church within the Russian Orthodox Church and those are the following documents: Decision of the Council of Bishops of the Russian Orthodox Church concerning the Ukrainian Orthodox Church (the decision was made on October 27, 1990), Decree of the Moscow patriarch Alexei II addressed to metropolitan of Kiev Filaret Denisenko, Constitution of the Ukrainian Orthodox Church, Constitution of the Russian Orthodox Church. The second part of the paper is devoted to a comparative analysis of the status of the Ukrainian Orthodox Church and other Churches that are part of the Russian Orthodox Church. The aim of this paper is to show the special status of the Ukrainian Orthodox Church within the Russian Orthodox Church and to point out the exceptional importance of the Ukrainian Orthodox Church for the Russian Orthodox Church.

Key words: *Ukrainian Orthodox Church, autonomy and independence, self-government, broad autonomy, Constitution of the Ukrainian Orthodox Church, Constitution of the Russian Orthodox Church.*